

Identifying the factors affecting the place attachment in three scales: home, neighborhood, and city

Mohammad Reza Yazdanpanah Shahabadi - Department of Urban Planning and Design, Faculty of Art and Architecture, Kharazmi University, Tehran, Iran.

Zeinab Adeli¹ - Department of Urban Planning and Design, Faculty of Architecture and Urban Planning, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

Received: 29 October 2023 Accepted: 15 January 2024

Highlights

- There are distinct differences in the degree of place attachment across the scales of home, neighbourhood, and city.
- Place attachment is strongest at the scale of the home, followed by the city, and lastly, the neighbourhood.
- The factors shaping place attachment are tangible and objective at the scale of the home, intangible and subjective at the scale of the city, and a combination of both at the neighbourhood scale.

Extended abstract

Introduction:

Place attachment is an important concept for evaluating the spatial quality of environments, particularly due to its psychological dimension and its strong relationship to the broader concept of sense of place in urban spaces. While the subject has been extensively studied in various fields related to place, less attention has been given to how the scale of place—whether it is the home, neighbourhood, or city—affects the development of this attachment. This study aims to identify and explore the key factors influencing place attachment across these three scales. By understanding the differences in place attachment at varying levels, this research will contribute to a more nuanced approach in urban studies, planning, and design.

Theoretical Framework:

Recent models of place attachment emphasize that, in addition to personal and locational characteristics, both social and physical factors play a vital role in shaping the sense of attachment. The key factors influencing place attachment can be summarized as follows:

1. **Physical Characteristics of a Place:** These include elements that range from the smaller scale of the home and neighbourhood to larger urban and national contexts. This includes aspects such as housing satisfaction, the availability and efficiency of services, architectural and aesthetic values, and the sense of safety.
2. **Individual Characteristics:** Factors such as age, gender, socioeconomic status, marital status, homeownership, personal values, and community beliefs all significantly impact place attachment. Furthermore, experiences, memories, cultural background, and religion contribute to this connection.
3. **Duration of Interaction with a Place:** Research indicates that place attachment is a gradual process. Altman associates a stronger attachment with longer periods of residence, as this tends to result in the formation of deeper relationships and connections with the local community.
4. **Social Characteristics:** The development of place attachment also requires meaningful, long-term engagement and participation within the community. Social participation is seen as one of the strongest drivers of emotional attachment to a place, fostering a sense of security and belonging.

¹ Corresponding author: Adeli@arc.ikiu.ac.ir

Methodology:

This research adopts a qualitative approach, utilizing in-depth interviews to explore the factors influencing place attachment across three scales—home, neighbourhood, and city. The interviews were conducted in six different neighbourhoods in Tehran, which were selected using a cluster sampling method. Two neighbourhoods were chosen from privileged areas (Darband and Jamaran), two from middle-income areas (Tarasht and West Tehran-Pars), and two from low-income areas (Bolur-Sazi and 13th Aban). The interviews were carried out until theoretical saturation was achieved, with a total of 66 interviews (27 men and 39 women) conducted. Each neighbourhood was represented by 11 interviews. The selected participants were individuals over the age of 25 who had lived in the same neighbourhood for at least five years.

Data were analyzed using qualitative content analysis. Key concepts related to place attachment were extracted and categorized into factors influencing attachment at the scales of home, neighbourhood, and city.

Results and Discussion:

At the home scale, four major categories were identified:

1. Housing structure
2. Social belonging
3. Environmental efficiency
4. Semantic belonging

At the **neighbourhood scale**, the factors influencing place attachment included:

1. Neighbourhood efficiency
2. Sense of belonging
3. Social capital
4. Institutional-cognitive values

At the **city scale**, four categories emerged:

1. Vitality
2. Accessibility and efficiency
3. Social dependence
4. Perceptual-semantic value

The research revealed significant differences in place attachment across these scales. Place attachment is notably strongest at the home scale, followed by the city, with attachment to the neighbourhood being comparatively weaker. However, this does not minimize the importance of the neighbourhood in shaping place attachment. Further analysis showed that individuals with low attachment to their neighbourhood generally exhibited weak attachment to both the city and their home. This suggests that a certain minimum level of neighbourhood attachment is necessary for the formation of a more comprehensive sense of place attachment.

Moreover, the study highlighted differences in the nature of the factors influencing attachment at each scale. At the home level, factors are primarily tangible and objective—such as the physical structure of the house, its functionality, and the immediate social environment. In contrast, at the city scale, factors are more intangible and subjective, involving perceptions of the city's vitality, accessibility, and social dynamics. The neighbourhood scale represented a blend of both objective and subjective factors, reflecting its intermediary role in individuals' experiences of place.

Conclusion:

The findings of this research underscore the complexity of place attachment and its variation across different scales of place. While the home scale fosters the strongest attachment, followed by the city, the neighbourhood still plays a crucial role in shaping individuals' overall place attachment. The neighbourhood can act as a source of identity and attachment, although it requires further exploration to fully understand its dynamic relationship with other scales. Additionally, the concrete and objective factors that influence attachment at the home scale are contrasted with the more intangible,

subjective elements at the city scale, while the neighbourhood embodies a hybrid of these characteristics. This nuanced understanding of place attachment and its relation to the scale of place offers valuable insights for urban planning and design, particularly in fostering environments that strengthen place attachment across all levels of urban life.

Key Words:

Place Attachment, Scale of Place, Home, Neighbourhood, City.

Citation: Yazdanpanah Shahabadi, M.R., Adeli, Z. (2023). Identifying the factors affecting the place attachment in three scales: home, neighborhood, and city, *Motaleate Shahri*, 13(51), 73–86. <https://doi.org/10.22034/urbs.2024.139973.4984>.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

بازشناسی مؤلفه‌های موثر بر حس دلبستگی مکان در سه مقیاس خانه، محله، شهر

محمد رضا یزدان پناه شاه‌آبادی - استادیار، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.
زینب عادل^۱ - استادیار، گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲ آبان ۰۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲ دی ۲۵

چکیده

حس دلبستگی مکانی یکی از مهمترین شاخص‌های سنجش کیفیت مکانی یک فضا از بعد روان شناختی آن است و ارتباط مشخصی با شکل‌گیری حس مکان در یک فضای شهری دارد. با وجود استفاده گسترده از این مفهوم در پژوهش‌های مختلف در حوزه مکان، به تأثیر "مقیاس مکان" در نحوه شکل‌گیری و بروز حس دلبستگی مکانی در شهروندان کمتر توجه شده است. بنابراین در این پژوهش هدف اصلی کشف عوامل مؤثر در شکل‌گیری یا عدم شکل‌گیری حس دلبستگی مکانی در مقیاس‌های مختلف مکانی به تفکیک خانه، محله و شهر است. رویکرد این پژوهش رویکردی کیفی برای شناسایی عوامل مؤثر بر حس دلبستگی در سه مقیاس خانه، محله و شهر بوده و برای این منظور روش تحلیل محتوای کیفی مورد استفاده قرار گرفته است. در مجموع ۶۶ مصاحبه عمیق در شش محله در سطح شهر تهران انجام شده و با تحلیل محتوای این مصاحبه‌ها مفاهیم کلیدی مؤثر بر حس دلبستگی به تفکیک سه مقیاس استخراج و در نهایت در قالب مقولاتی انتزاعی بیان گردید. بر این اساس چهار مقوله ساختار مسکن، تعلق اجتماعی، کارایی محیطی و تعلق معنایی در مقیاس خانه، چهار مقوله کارایی محله، تعلق خاطر به محله، سرمایه اجتماعی و ارزش‌های ادراکی-شناختی در مقیاس محله و چهار مقوله سرزندگی، دسترسی و کارایی، وابستگی اجتماعی و ارزش‌های ادراکی-معنایی در مقیاس شهر به عنوان عوامل مؤثر بر شکل‌گیری حس دلبستگی تعیین گردید. همچنین نتایج پژوهش نشان داد مقیاس محله به عنوان مهمترین و حلقه واسط میان تمام مقیاس‌ها در شکل‌گیری حس دلبستگی مکانی عمل می‌نماید. از طرف دیگر این مقولات متناسب با هرم نیازهای انسانی مازلو بازتعریف و دسته‌بندی گردید. همچنین نتایج پژوهش نشان داد، ماهیت مقولات شکل‌دهنده به حس دلبستگی مکانی در مقیاس خانه ملموس و عینی و در مقیاس شهر ماهیتی غیرملموس و ذهنی و در مقیاس محله ماهیتی بینابین دارد.

واژگان کلیدی: حس دلبستگی مکانی، مقیاس مکان، خانه، محله، شهر.

نکات برجسته

- تفاوت‌های محسوس بین حس دلبستگی مکان در مقیاس خانه، محله و شهر وجود دارد.
- نتایج میزان حس دلبستگی مکانی به خانه و سپس شهر طیف بالاتری از حس دلبستگی را نسبت به محله نشان داد.
- محله می‌تواند منبع مهم هویت و دلبستگی باشد.
- ماهیت مقولات شکل‌دهنده به حس دلبستگی مکانی در مقیاس خانه، ملموس و عینی و در مقیاس شهر، ماهیتی غیرملموس و ذهنی و در مقیاس محله، ماهیتی بینابین دارد.

۱. مقدمه

دل‌بستگی مکانی به عنوان یکی از سطوح حس مکان در حوزه روان‌شناسی محیطی است که از دهه ۱۹۸۰ به بعد مورد توجه قرار گرفته است. این مفهوم با توجه به نزدیکی معنایی به تعبیری چون "حس مکان"، "هویت مکان" و "حس تعلق" (Pourjafar, et al., 2016) به عنوان یکی از شاخص‌های مکان‌شدگی یک فضا مورد توجه قرار گرفته است. در پژوهش‌های متعددی که در خصوص ساخت و ارزیابی کیفی مکان در مقیاس‌های مختلف انجام شده، حس دل‌بستگی مکان به عنوان شاخص اصلی پیش‌بینی‌کننده کیفیت مکان در نظر گرفته شده است (Ilovan & Markuszewska, 2022; Bigon, et al., 2022). بر این اساس معیارگزینی و شاخص‌گذاری درست برای سنجش این مفهوم و همچنین تعیین عوامل تأثیرگذار برای نقش‌بندی این حس در مخاطبان فضا از اهمیت بالایی برخوردار است.

یکی از کمبودهایی که در حال حاضر در پژوهش‌های حوزه مکان مشاهده می‌شود، عدم توجه به تفاوت‌های موجود بین شاخص‌ها و عوامل حس دل‌بستگی در مقیاس‌های مختلف مکان است. در واقع در مقیاس‌های مختلف پژوهش در حوزه مکان (از مقیاس‌های خرد مثل خانه تا مقیاس‌های کلان مثل شهر) عدم تفاوت و تمایز بین شاخص‌های حس دل‌بستگی مکانی وجود دارد. این درحالیست که مکان در سطوح مختلف چون خانه، محله و شهر دارای تفاوت‌های ساختاری و همچنین تفاوت‌های اساسی در نحوه ادراک است. سؤال اصلی در این پژوهش نیز مبتنی بر همین چالش بوده و بدین ترتیب قابل بیان است: چه تفاوت‌هایی بین سطوح مختلف حس دل‌بستگی در مقیاس خانه، محله و شهر وجود دارد؟ بر اساس این هدف این پژوهش کشف عوامل مؤثر بر حس دل‌بستگی مکانی به تفکیک مقیاس‌های خانه، محله و شهر و بررسی تفاوت‌های بین این سطوح است.

زمینه مورد بررسی پژوهش در مقیاس کلان شهر تهران و در مقیاس میانی محلاتی منتخب از شهر تهران است. یکی از شاخص‌هایی که در این پژوهش به صورت ضمنی مورد بررسی قرار گرفته، تأثیر وضعیت اقتصادی-اجتماعی ساکنان بر میزان و نوع بیان حس دل‌بستگی آنهاست. از بین محلات شهر تهران دو محله در سطح محلات برخوردار اقتصادی (محلات جماران و دربند)، دو محله در سطح محلات میانی به لحاظ اقتصادی (طرشت و تهران پارس) و دو محله با سطح اقتصادی پایین (بلورسازی و ۱۳ آبان) مورد نظر قرار گرفته است.

۲. مبانی نظری

۲.۱. حس دل‌بستگی مکان

دل‌بستگی مکانی مفهومی چند بعدی، پیچیده و میان‌رشته‌ای است و بر پیوند و اتصال افراد با مکان‌ها و یکدیگر تأکید می‌کند (Lewicka, 2008). این مفهوم پس از دهه ۱۹۶۰ مورد توجه روان‌شناسان محیطی (Scannell & Gifford, 2010)، جامعه‌شناسان (Gustafson, 2001; Gieryn, 2000)، برنامه‌ریزان شهری، جغرافیدانان انسانی (Tuan, 1977; Relph, 1997; Cresswell, 2014) و فلاسفه (Casey, 1993) قرار گرفته است. بین محققان این رشته‌ها، توافق مشترکی مبنی بر توجه به این مفهوم در واکنش به فرآیندهای اقتصادی و سیاسی جهانی شدن، همگن‌سازی، مهاجرت و ادغام سرزمین‌های

جهان که هویت منحصر به فرد مکان‌ها را به خطر می‌اندازد، وجود دارد (Casey, 1993; Gieryn, 2000; Gustafson, 2001).

دل‌بستگی مکان معمولاً به عنوان پیوندهای عاطفی که افراد با محل زندگی خود ایجاد می‌کنند، درک می‌شود (Bonaiuto, et al., 1999). در واقع دل‌بستگی به مکان، ارتباط نمادین با مکان است که با دادن معانی عاطفی و حسی مثبت و درک فرهنگی توسط افراد به مکان خاص شکل می‌گیرد و مبنای ادراک گروه یا فرد از مکان و نحوه ارتباط با آن می‌شود (Altman & Low, 1992: 171). شامای دل‌بستگی مکان را ارتباط عاطفی پیچیده بین فرد با مکان می‌داند، به گونه‌ای که مکان برای او معنا می‌یابد و حول محور ویژگی‌ها و هویت فرد و تجارب جمعی به مکان شخصیت می‌دهد (Shamai & Ilatov, 2005). خاطرات، اعتقادات، معانی و دانشی که افراد نسبت به مکان دارند، باعث می‌شود آن مکان به مکانی مهم برای آنها تبدیل شود. مردم از طریق خاطرات شکل گرفته در مکان‌ها، برای آن معنا خلق می‌کنند و آن را با تعریفی که از "خود" دارند، مرتبط می‌کنند (Scannell & Gifford, 2010). پژوهشگران در تبیین چگونگی شکل‌گیری دل‌بستگی مکانی، به طور عمده بر فرآیندی احساسی، ادراکی و رفتاری تأکید دارند (Lewicka, 2008).

مدل‌های مختلفی در بررسی ابعاد حس دل‌بستگی مکان مطرح شده‌اند. دسته نخست مدل‌های دوبعدی یا سنتی که در دو مدل عملکردی-احساسی (Stokols & Shumaker, 1981) و احساسی-هویت (Proshansky, 2014) مکان قابل بررسی هستند. دسته دوم مدل‌های متأخر ابعاد دل‌بستگی مکان است که در پاسخ به نظریات انتقادی وارد بر مدل‌های اول مطرح شدند. این دسته از مدل‌ها بر ابعاد اجتماعی نیز در جریان شکل‌گیری حس دل‌بستگی مکان تأکید دارند (Pourjafar et al., 2016). در این دسته از مدل‌ها می‌توان به چارچوب نظری سه قطبی "خود-دیگران-محیط" (Gustafson, 2014)، مدل ریموند، براون و وبر که در سه قطب فردی، اجتماعی و محیط طبیعی ارائه شده (Raymond, et al., 2010) و چارچوب سه جزئی "مردم-مکان-فرآیند" (Scannell & Gifford, 2010) اشاره کرد.

۲.۲. عوامل مؤثر بر حس دل‌بستگی مکان

با تأکید بر مدل‌های متأخر حس دل‌بستگی مکان می‌توان دریافت که علاوه بر ویژگی‌های فرد و مکان، عوامل اجتماعی و کالبدی نیز در شکل‌گیری این حس تأثیرگذارند. در یک جمع‌بندی می‌توان عوامل تأثیرگذار بر حس دل‌بستگی مکان را به شرح ذیل برشمرد:

۱. ویژگی‌های کالبدی مکان: مقیاس‌های متفاوت مکان از خانه و واحد همسایگی تا مقیاس‌های بزرگ‌تر شهر و کشور (Hernandez & Hildago, 2001; Cuba & Hummon, 1993)، رضایمندی از مسکن (Lewicka, 2008; Brown, et al., 2003) و کارایی خدمات وابسته به آن در نسبت با زندگی روزمره فرد (Bonaiuto, et al., 2010; Fornara, et al., 2005; Harlan, et al., 1999)، ارزش‌های معماری و زیبایی‌شناختی (Lewicka, 2008; Fornara, et al., 2010) و ایمنی (Lewicka, 2008; Bonaiuto, et al., 1999).
۲. ویژگی‌های فردی: سن (Hernandez & Hildago, 2001)،

Lewicka, 2008; Brown, et al., 2003; Shamai & Ilatov, 2005; Kleit & Manzo, 2006; Taylor, et al., 1985).

۴. **ویژگی‌های اجتماعی:** شکل‌گیری حس دل‌بستگی به مکان نیازمند تجربه‌ای طولانی مدت و عمیق در مکان و مشارکت در مکان است. مشارکت اجتماعی به عنوان مهمترین و ثابت‌ترین منبع پیوندهای احساسی با مکان‌های محلی شناخته شده است (Lewicka, 2008); امنیت (Hernandez & Hildago, 2001; Lewicka, 2008; Chen, et al., 2021; Sobhaninia, 2023).

در جدول شماره ۱ شاخص‌های مختلف مطرح شده در خصوص مفهوم حس دل‌بستگی مکانی به صورت خلاصه قابل مشاهده است.

جنسیت، وضعیت اقتصادی و جایگاه اجتماعی (Lewicka, 2011) وضعیت تأهل، وضعیت مالکیت خانه (Rajala & Sorice, 2022)، نظام ارزش‌های فرد/اجتماع، باورها و اعتقادات فرد/اجتماع، سبک زندگی، نیازها، تجارب و خاطرات، تجارب تاریخی، فرهنگ و مذهب (Waxman, 2006).

۳. **مدت زمان تعامل با مکان:** آلتمن دل‌بستگی به مکان را با تغییرات زمانی هم‌راستا می‌داند. به طوری که شکل‌گیری احساس نسبت به یک مکان، فرآیندی زمان‌بر است. بسیاری از محققان بیان داشتند که هر چه مدت زمان سکونت فرد در یک مکان افزایش یابد، احتمال ایجاد روابط دوستانه و مشارکت با افراد محل که تأثیر مثبتی بر حس دل‌بستگی مکان دارند، افزایش خواهد یافت (Lalli, 1992).

جدول شماره ۱: شاخص‌های مطرح شده در دل‌بستگی مکان به تفکیک مقیاس‌های مختلف خانه، محله و شهر

مأخذ: جمع‌آوری شده از منابع بیان شده در جدول

مقیاس مکان	شاخص‌های مطرح شده در دل‌بستگی مکان	پژوهشگر
خانه	مدت زمان سکونت (تداوم)، مالکیت، تناسب با نیازهای انسانی، حریمیت، انسجام، وحدت، امکان فعالیت متنوع، ترکیب بندی، امکان تعامل، جذابیت و دعوت‌کنندگی	Rahimi, et al., 2017; Bonaiuto, et al., 1999, Habib 2019; Lewicka, 2008; Brown, et al., 2003; Kleit & Manzo, 2006; Lalli, 1992
محله	وابسته به محیط: کالبدی (ویژگی‌های معماری، وجود میلمان شهری، دسترسی به فضای سبز)؛ عملکردی (دسترسی به خدمات روزمره، تنوع، دسترسی مناسب)؛ معنایی (سابقه تاریخی، خوانایی) وابسته به شخص: ویژگی‌های شخصی (سن، جنسیت، تحصیلات، متولد شدن در محله، وضعیت اقتصادی)؛ میزان حضور پذیری در محله (امکان حضور در شب، امنیت)؛ تعامل اجتماعی (میزان سرمایه اجتماعی، امکان تعامل، وجود مراسم‌های محلی، وجود ارزش‌های مشترک)	Heidari, et al., 2016; Brown, et al., 2003; Lewicka, 2010; Habib, 2019; Lalli, 1992; Rajala & Sorice, 2022; Shamai & Ilatov, 2005; Fornara, et al., 2010
شهر	وابسته به شخص: ویژگی‌های شخصی (سن، جنسیت، تحصیلات، متولد شدن در محله، وضعیت اقتصادی)؛ مدت زمان اقامت در شهر، محل تولد ارزش‌های معنایی و نمادین: امکان شکل‌گیری خاطرات جمعی در شهر، تجارب تاریخی، سازگاری با نظام ارزش‌ها، سمبل‌ها و نمادهای مشترک، عدم شکل‌گیری قشربندی اقتصادی وابسته به محیط: خودبستگی (برآورد نیازها و توقعات)، حس تداوم با گذشته، تمایز و تشخیص (وجود ویژگی‌های خاص محیط)، ساختار، خوانایی، کیفیت مطلوب مکانی، امکان بروز مشارکت در طرح‌ها و برنامه‌ها، امکان بروز تعاملات اجتماعی، ایمنی و امنیت	Pourjafar, et al. 2016; Lewicka, 2010; Dang et al., 2021; Chen, et al., 2021; Hernandez & Hildago, 2001; Cuba & Hummon, 1993; Taylor, et al., 1985; Pazhuhan, et al., 2015

حدود ۷۰ درصد حس دل‌بستگی مکان در ارتباط با محله (یا اجتماع محلی)، حدود ۲۰ درصد در ارتباط با دل‌بستگی به محل سکونت (خانه) و درصد بسیار کمتری در نسبت با شهر سر و کار دارند (Lewicka, 2010). تقریباً هیچ‌یک از مقالات از مقیاس شهر فراتر (منطقه، کشور یا قاره) نمی‌رسد. تنها درصد کمی به طور هم‌زمان بیش از یک مقیاس مکان را بررسی کرده‌اند. این سوگیری نظری نسبت به محله در سنجش‌های اندازه‌گیری حس دل‌بستگی مکان که عمدتاً سنجش دل‌بستگی مکان را در مقیاس محله ممکن می‌سازد، منعکس می‌شود. البته این سنجش‌ها را می‌توان بر حسب مقیاس به کارگیری مکان، تصحیح و بازنویسی کرد (Cuba & Hummon, 1933; Hidalgo & Hernandez, 2001; Lewicka, 2011; Shamai & Ilatov, 2005).

هیلداگو و هرناندز در مطالعه‌ای که در آن حس دل‌بستگی مکان را در سه مقیاس (خانه، محله و شهر) به طور هم‌زمان اندازه‌گیری کردند، وجود یک رابطه منحنی U شکل را بین مقیاس مکان و میزان حس دل‌بستگی مکان گزارش کردند. براساس اندازه‌گیری آنها، حس دل‌بستگی مکان در مقیاس محله نسبت به مقیاس خانه یا شهر کمتر

۲،۳. مقیاس مکان و حس دل‌بستگی مکان (پیشینه پژوهش)

مکان‌ها در مقیاس‌های مختلف ظهور می‌یابند. مکانی که به آن علاقه و احساس عاطفی وجود دارد می‌تواند مقیاسی از اتاق، آپارتمان، مجتمع مسکونی، محله، منطقه شهری، شهر، کشور، ایالت (استان)، بخش‌هایی از یک قاره یا کل آن یا همه این موارد باشد (Cuba & Hummon, 1993; Gieryn, 2000; Low & Altman, 1992; Moser, et al., 2002).

با این حال، همان‌طور که هیلداگو و هرناندز بیان کرده‌اند، با وجود تنوع زیاد مقیاس مکان‌ها که فرد به عنوان محیط پیرامون خود شناسایی می‌کند، عمده تحقیقات بر روی محله – به عنوان نقطه میانی پیوستار مقیاس مکان – تمرکز دارند (Hidalgo & Hernandez, 2001).

لوپکا در مقاله خود با عنوان "چه چیزی محله را با خانه و شهر متفاوت می‌کند؟ اثرات مقیاس مکان بر دل‌بستگی مکان" بیان می‌دارد، از میان انبوه مقالاتی که پیرامون حس دل‌بستگی مکان نوشته شده‌اند، کاربست این مفهوم در نسبت با مقیاس مکان بسیار نامتقارن است:

بود (Hidalgo & Hernandez, 2001).

حیدری و دیگران در پژوهش خود با عنوان "بررسی میزان دل‌بستگی به مکان نسبت به سه مقیاس خانه، محله و شهر" بیان کردند، مقیاس شهری بالاترین میزان حس دل‌بستگی مکان در مقیاس شهر است. از نظر شهروندان، دلیل این امر در خصوصیات اقلیمی، فرهنگی و تاریخی شهر ریشه دارد. دل‌بستگی به خانه، دومین سطح از دل‌بستگی را به خود اختصاص می‌دهد و در نهایت دل‌بستگی به محله، پایین‌ترین میزان را کسب نموده است. عواملی چون "از بین رفتن مرز محلات"، "گم‌رنگ شدن کارکرد اجتماعی محله"، "فقدان بافت مشخص کالبدی" و در نهایت "جابه‌جایی سکونت در محلات مختلف"، از جمله مهم‌ترین دلایل بودند که در توجیه پایین بودن شدت دل‌بستگی افراد نسبت به مقیاس محله عنوان شده است (Heidari, et al., 2016).

نتایج یافته‌های رحیمی و دیگران در مطالعه خود بر روی مؤلفه‌های "دل‌بستگی به مکان" در مقیاس محله و شهر و تحلیل تعمیم‌پذیری آن نشان می‌دهد که در محله مرکزی، میزان شناخت، عاطفه و در کل دل‌بستگی در مقیاس محله بیشتر از مقیاس شهر است. این یافته تأکید بیشتری بر مقیاس محله، بیشتر از مقیاس شهر با هدف ارتقای دل‌بستگی ساکنان به محله به خصوص محله‌های مرکزی دارد (Rahimi, et al., 2017).

در مقابل شامای و ایلاتوف که میزان حس دل‌بستگی مکان را میان مهاجران و ساکنان قدیمی اسرائیل (فلسطین اشغالی) را در سه مقیاس شهر، منطقه و ایالت بررسی کردند، الگو و رابطه واضحی بین مقیاس مکان و شدت دل‌بستگی مکانی را پیدا نکردند (Shamai & Ilatov, 2005).

برخی از استدلال‌های تجربی از یک رابطه خطی به جای خطی منحنی، بین مقیاس مکان و نحوه نمایش یا واکنش به آن حمایت می‌کنند. در یک تحقیق بزرگ و بین فرهنگی از خطرات محیطی درک شده، اسکنل و گیفورد مشاهده کردند که رابطه مقیاس مکان (از محله تا جهان) با درک خطر بیشتر به صورت خطی است. به گونه‌ای که هر چه مقیاس مکان، بزرگتر باشد، حس خطر درک شده بیشتر است. اگر امنیت درک

شده یکی از مؤلفه‌های دل‌بستگی مکانی در نظر گرفته شود، این بدان معناست که حداقل در برخی از جنبه‌ها، پیوستار مکان باید رابطه خطی و معکوس با مقیاس مکان داشته باشد (Scannell & Gifford, 2010).

مطالعات بسیار کمی وجود دارد که رابطه میان شاخص‌های حس دل‌بستگی مکان را با مقیاس‌های مختلف مکان مقایسه کرده باشد. در یکی از نخستین مطالعات، کوبا و هامون (۱۹۹۳) نشان دادند که در سه جامعه شهری کوچک آمریکایی، دل‌بستگی به مسکن (آپارتمان/خانه) عمدتاً با متغیرهای جمعیت شناختی، مشارکت با همسایگان در جامعه محلی و فعالیت‌های موجود در واحد همسایگی رابطه دارد. در مطالعه شامای و ایلاتوف، وجود همبستگی مثبت بین مدت اقامت و سن با دل‌بستگی به مکان با مقیاس کوچکتر (شهر کوچک) نسبت به مکان‌های بزرگتر (ایالت) را نشان داد (Shamai & Ilatov, 2005).

هیدالگو و هرناندز دریافتند که عوامل اجتماعی به طور کلی در شکل‌گیری حس دل‌بستگی مکان مهم‌تر از عوامل فیزیکی هستند (Hidalgo & Hernandez, 2001). از سوی دیگر در مطالعه‌ای به وسیله براون و همکاران وجود تفاوتی بین شاخص‌های دل‌بستگی مکان در مقیاس محله و خانه پیدا نشد (Brown, et al., 2003).

۳. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش دارای رویکردی کیفی و روش آن تحلیل محتوای مصاحبه‌های صورت گرفته است. روش نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای مبتنی بر انتخاب تصادفی محلات در شهر تهران بوده و مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه پیدا کرده است (روش افزونگی اطلاعاتی). در مجموع از بین محلات شهر تهران دو محله در مناطق برخوردار، دو محله در مناطق میانی و دو محله در مناطق کم‌برخوردار مورد نظر قرار گرفته و به طور متوسط در هر محله ۱۱ مصاحبه و مجموعاً ۶۶ مصاحبه صورت گرفته است. در تصویر شماره ۱ موقعیت این محلات در شهر تهران نمایش داده شده است. در این پژوهش افراد بالای ۲۵ سال که سابقه سکونت حداقل پنج سال داشته‌اند برای مصاحبه انتخاب شده‌اند.

تصویر شماره ۱: موقعیت محلات منتخب در شهر تهران

دل‌بستگی دارید؟ چه عواملی باعث ایجاد حس دل‌بستگی به شهر می‌شود و چه عواملی این دل‌بستگی را کاهش می‌دهد؟

۴. بحث و یافته‌های پژوهش

همانطور که در جدول شماره ۲ مشخص است، در بین مصاحبه‌شوندگان بیشترین حس دل‌بستگی مربوط به محله جماران و کمترین مربوط به محله بلورسازی است. شایان ذکر است این تحلیل مربوط به حس دل‌بستگی در مقیاس محله است. از سویی دیگر در مقیاس محله هر چه سابقه سکونت بیشتر بوده، میزان دل‌بستگی به محله افزایش یافته است.

در فرآیند انجام مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته چند سؤال اصلی به عنوان شروع مصاحبه در نظر گرفته شده و البته ادامه مصاحبه به صورت کاملاً باز و در اختیار مصاحبه‌شونده بوده است. این سؤالات به این ترتیب هستند:

- ۱- چه مقدار به خانه‌ای که در آن زندگی می‌کنید دل‌بستگی دارید؟ چه عواملی باعث می‌شود نسبت به آن دل‌بستگی داشته باشید (نداشته باشید)؟
- ۲- میزان دل‌بستگی شما به محله‌ای که در آن زندگی می‌کنید به چه میزان است؟ عوامل مثبت و منفی تأثیرگذار بر دل‌بستگی به محله چیست؟
- ۳- آیا نسبت به شهری که در آن زندگی می‌کنید (تهران)

جدول شماره ۲: میزان دل‌بستگی مکانی مصاحبه‌شوندگان در محلات مورد بررسی

نام محله	دل‌بستگی پایین=۱	دل‌بستگی متوسط=۳	دل‌بستگی بالا=۵	میانگین
دریند	۳	۴	۶	۳٫۴۶
جماران	۲	۲	۶	۳٫۸۰
طرشت	۴	۳	۵	۳٫۱۷
تهران پارس	۴	۵	۴	۳٫۰۰
بلورسازی	۵	۳	۱	۲٫۱۱
۱۳ آبان	۵	۲	۲	۲٫۲۳
مجموع	۲۳	۱۹	۲۴	۳٫۰۳

پژوهش‌های مشابه مورد توجه قرار نگرفته است. البته باید توجه داشت مساحت و تعداد اتاق، به تنهایی جزو عوامل مؤثر در مصاحبه‌های صورت گرفته نبوده، بلکه این مفهوم با میزان پاسخگویی به نیاز افراد مورد توجه بوده است. به عنوان مثال در مصاحبه ذیل موضوع تعداد اتاق و مساحت مسکن در مقایسه با نیاز کودکان به فضای بیشتر بیان شده است. پس لزوماً کوچکی یا بزرگی مسکن و یا تعداد اتاق بر میزان حس دل‌بستگی مؤثر نیست.

۴٫۱٫۲. مقوله تعلق اجتماعی به خانه

این مقوله از دو مفهوم "نزدیکی به بستگان و خویشان" و "روابط مناسب همسایگی" تشکیل شده است. با توجه به بررسی صورت گرفته مفهوم نزدیکی به بستگان و خویشاوندان در محلات با سطح اقتصادی بالا و متوسط کمتر مورد توجه بوده است، ولی در محلات با سطح اقتصادی پایین‌تر از اهمیت بیشتری برخوردار است. در واقع به علت این که بیشتر جمعیت ساکن در این محلات ریشه در شهرهای دیگر داشته و البته نوع مهاجرت به صورت مهاجرت قومی نبوده است (مانند برخی محلات غیررسمی که اغلب ساکنان با یکدیگر خویشاوند هستند)، فاصله گرفتن آنها از ریشه‌های قومی و خویشاوندیشان بیشتر مورد توجه قرار گرفته و به عنوان یک عامل کاهنده حس دل‌بستگی در مقیاس خانه مطرح شده است.

در پژوهش‌های مختلفی بحث نزدیکی به خویشاوندان به عنوان یکی از عوامل مؤثر در حس مکان یا حس دل‌بستگی به مکان معرفی شده است (Carrasco & O'Brien, 2022, Swapen & Sadeque, 2021).

"اینجا حتی یکی از فک و فامیلمون هم نیست بتونیم رفت و آمدی داشته باشیم..." (نزدیکی به بستگان و خویشاوندان) روابط همسایگی از جمله مفاهیمی بود که در هر سه دسته محلات

در این مرحله تعداد مفاهیم استخراج شده در ابتدا ۱۲۱ مورد بوده است که با ادغام بعضی از آنها و همچنین حذف تعداد دیگری به علت عدم تکرار در طول مصاحبه ۵۳ مفهوم مبنای کار قرار گرفت. در جدول شماره ۳ مفاهیم استخراج شده در قالب ۱۲ مقوله اصلی دسته بندی شده‌اند. از این تعداد چهار مقوله (۱۶ مفهوم) مربوط به مقیاس خانه، چهار مقوله (۱۹ مفهوم) مربوط به مقیاس محله و چهار مقوله (۱۸ مفهوم) مربوط به مقیاس شهر است.

۴٫۱٫۱. مقولات حس دل‌بستگی مکانی در مقیاس خانه

۴٫۱٫۱٫۱. مقوله ساختار مسکن

این مقوله بیشتر مبتنی بر مفاهیمی است که به نوعی ساختار کالبدی و عملکردی خانه (مسکن) را مورد توجه قرار می‌دهد. مفاهیمی چون "مساحت مسکن"، "تعداد اتاق"، "نقشه مناسب"، "نور مناسب"، "ساخت مناسب"، "چشم انداز مناسب"، "ایمنی و دوام" و در نهایت "نوع مسکن" (آپارتمانی، ویلایی و...) در این دسته قرار گرفته‌اند. "خانه ما مثل قفس میمونه... خونه تاریکه اینقدر که دل آدم میگیره" (مفاهیم مساحت و نور مناسب)

ارتباط بین عوامل کالبدی و ساختاری مسکن در برخی پژوهش‌های دیگر نیز مورد اشاره بوده است. در پژوهشی که تأثیر طرح کالبدی مسکن بر میزان حس دل‌بستگی به مکان در چند مجموعه مسکونی در شهر همدان مورد بررسی قرار گرفته، یکی از شاخص‌های معنادار مؤثر بر حس دل‌بستگی در این مجتمع‌ها "دید و منظر" بیان شده است (Sadeghi Fereshteh, et al., 2012). همچنین نوع مسکن از نظر ویلایی یا آپارتمانی نیز بر شکل‌گیری حس دل‌بستگی به خانه تأثیرگذار است (Lewicka, 2010). مساحت، نقشه مناسب، تعداد اتاق و ساخت مناسب همگی از ویژگی‌های فیزیکی درونی مسکن هستند که در

جدول شماره ۳: تکرار مقوله‌های دل‌بستگی در مصاحبه‌ها

مقیاس مکان	مؤلفه‌های دل‌بستگی	مفاهیم استخراجی	دریند	جهان	طه‌ت	جهان پارس	پلورساری	آیان	مجموع	
خانه	ساختمان مسکن	مساحت مسکن	۱۰٫۶	۶٫۱	۹٫۱	۱۲٫۱	۱۶٫۷	۱۵٫۲	۶۶٫۷	
		تعداد اتاق	۰٫۰	۱٫۵	۳٫۰	۱۵٫۲	۱۳٫۶	۱۳٫۶	۳۴٫۸	
		نقشه مناسب	۴٫۵	۶٫۱	۱٫۵	۴٫۵	۷٫۶	۴٫۵	۲۷٫۳	
		نور مناسب	۱۲٫۱	۷٫۶	۶٫۱	۳٫۰	۴٫۵	۷٫۶	۴۰٫۹	
		ساخت مناسب	۹٫۱	۹٫۱	۶٫۱	۴٫۵	۳٫۰	۶٫۱	۳۷٫۹	
		چشم انداز مناسب	۹٫۱	۷٫۶	۴٫۵	۳٫۰	۳٫۰	۴٫۵	۳۱٫۸	
		ایمنی و دوام	۱۵٫۲	۹٫۱	۳٫۰	۱٫۵	۷٫۶	۱۰٫۶	۴۷٫۰	
	تعلق اجتماعی	نوع مسکن (ویلا، آپارتمانی)	۷٫۶	۱۰٫۶	۴٫۵	۴٫۵	۶٫۱	۶٫۱	۳۴٫۸	
		نزدیکی به بستگان و خویشاندان	۴٫۵	۷٫۶	۶٫۱	۶٫۱	۶٫۱	۱۳٫۶	۵۱٫۵	
		روابط همسایگی مناسب	۱۰٫۶	۱۲٫۱	۱۳٫۶	۱۲٫۱	۱۲٫۱	۱۵٫۲	۷۷٫۳	
	کارایی محیطی	زیرساخت‌های مناسب مسکن	۳٫۰	۱٫۵	۶٫۱	۴٫۵	۷٫۶	۷٫۶	۳۳٫۳	
		دسترسی به خدمات	۱۲٫۱	۹٫۱	۷٫۶	۹٫۱	۱۳٫۶	۱۳٫۶	۶۶٫۷	
		دید و منظر مناسب	۷٫۶	۴٫۵	۹٫۱	۶٫۱	۱٫۵	۰٫۰	۲۸٫۸	
		آرامش محیطی	۱۲٫۱	۱۵٫۲	۹٫۱	۷٫۶	۱۳٫۶	۱۳٫۶	۶۹٫۷	
محل	تعلق معنایی	امکان تنظیم خلوت	۱۰٫۶	۹٫۱	۷٫۶	۹٫۱	۱۳٫۶	۱۵٫۲	۶۵٫۲	
		شکل‌گیری خاطرات در مقیاس خانه	۶٫۱	۷٫۶	۷٫۶	۶٫۱	۶٫۱	۹٫۱	۴۲٫۴	
	کارایی محله	دسترسی به بوستان‌ها و فضای سبز	۱۰٫۶	۱۲٫۱	۱۳٫۶	۱۲٫۱	۱۵٫۲	۷٫۶	۶۵٫۲	
		دسترسی به خرده‌فروشی‌های روزانه	۱۳٫۶	۱۳٫۶	۱۲٫۱	۱۲٫۱	۱۵٫۲	۱۲٫۱	۷۸٫۸	
		دسترسی به خدمات درمانی مناسب	۶٫۱	۹٫۱	۱۰٫۶	۷٫۶	۷٫۶	۱۳٫۶	۵۹٫۱	
		دسترسی به فضای بازی و ورزشی	۳٫۰	۴٫۵	۰٫۰	۷٫۶	۷٫۶	۷٫۶	۳۳٫۳	
		رضایت مسکن	۷٫۶	۶٫۱	۱۲٫۱	۱۰٫۶	۱۰٫۶	۱۳٫۶	۶۳٫۶	
		همه شمولی	۷٫۶	۹٫۱	۶٫۱	۶٫۱	۱۲٫۱	۶٫۱	۵۱٫۵	
		وجود فضاهای تعاملی	۴٫۵	۱۰٫۶	۷٫۶	۹٫۱	۱۲٫۱	۶٫۱	۵۰٫۰	
		دسترسی به خدمات مناسب آموزشی	۹٫۱	۱۳٫۶	۱۰٫۶	۱۲٫۱	۱۲٫۱	۹٫۱	۶۶٫۷	
		تعلق محله	خاطره‌انگیزی	۴٫۵	۷٫۶	۱۲٫۱	۱۳٫۶	۱۳٫۶	۱۰٫۶	۵۷٫۶
			مدت سکونت	۶٫۱	۶٫۱	۴٫۵	۷٫۶	۷٫۶	۱۰٫۶	۳۹٫۴
	سرمایه اجتماعی	وجود شبکه‌های اجتماعی رسمی	۱۲٫۱	۱۰٫۶	۹٫۱	۹٫۱	۱۰٫۶	۶٫۱	۵۳٫۰	
		وجود شبکه‌های اجتماعی غیررسمی	۱۳٫۶	۱۳٫۶	۱۰٫۶	۷٫۶	۴٫۵	۹٫۱	۵۹٫۱	
اعتماد		۹٫۱	۱۳٫۶	۶٫۱	۷٫۶	۷٫۶	۱۰٫۶	۶۰٫۶		
همدلی و مشارکت برای حل مسائل محله		۱۲٫۱	۱۳٫۶	۴٫۵	۶٫۱	۶٫۱	۱۰٫۶	۵۴٫۵		
شهرت محله		۱۰٫۶	۹٫۱	۰٫۰	۳٫۰	۷٫۶	۷٫۶	۳۹٫۴		
قدمت و تاریخچه محله		۷٫۶	۱۰٫۶	۶٫۱	۰٫۰	۰٫۰	۳٫۰	۲۸٫۸		
ارزش‌های ادراکی-شناختی	احساس امنیت	۱۰٫۶	۱۶٫۷	۶٫۱	۶٫۱	۹٫۱	۱۳٫۶	۷۱٫۲		
	وجود حس قلمرو	۱۳٫۶	۷٫۶	۱۰٫۶	۱۰٫۶	۱۵٫۲	۹٫۱	۶۵٫۲		
	منظر شهری مناسب در محله	۹٫۱	۴٫۵	۱٫۵	۳٫۰	۷٫۶	۱۰٫۶	۳۶٫۴		
	دسترسی به پاساژها و مجتمع‌های تجاری	۹٫۱	۱۰٫۶	۱۲٫۱	۱۵٫۲	۱۳٫۶	۱۳٫۶	۷۲٫۷		
شهر	سرنوشت	زیست‌شبان	۱۵٫۲	۱۲٫۱	۱۰٫۶	۱۰٫۶	۶٫۱	۴٫۵	۵۹٫۱	
		وجود مراکز تفریحی و فراغتی	۱۳٫۶	۱۵٫۲	۱۲٫۱	۱۲٫۱	۱۲٫۱	۹٫۱	۷۱٫۲	
		وجود بوستان‌ها و فضای باز	۱۵٫۲	۱۰٫۶	۶٫۱	۷٫۶	۱۳٫۶	۹٫۱	۶۳٫۱	
		حضور پذیرایی در فضاهای شهری	۶٫۱	۱۰٫۶	۷٫۶	۱۰٫۶	۷٫۶	۷٫۶	۵۰٫۰	
	دسترسی و کارایی	دسترسی به امکانات آموزشی و آموزش عالی	۷٫۶	۹٫۱	۴٫۵	۹٫۱	۰٫۰	۴٫۵	۳۴٫۸	
		دسترسی به امکانات فرهنگی-هنری	۴٫۵	۶٫۱	۷٫۶	۶٫۱	۶٫۱	۴٫۵	۳۱٫۸	
		دسترسی به خدمات درمانی مناسب	۹٫۱	۳٫۰	۶٫۱	۴٫۵	۱۳٫۶	۹٫۱	۴۵٫۵	
		تنوع فعالیت‌های انتخابی	۱۶٫۷	۱۵٫۲	۱۳٫۶	۱۶٫۷	۷٫۶	۴٫۵	۷۴٫۲	
		ترافیک روان	۱۶٫۷	۱۸٫۲	۱۳٫۶	۱۵٫۲	۹٫۱	۶٫۱	۷۸٫۸	
		آب و هوای مناسب	۱۵٫۲	۱۲٫۱	۱۲٫۱	۱۳٫۶	۴٫۵	۷٫۶	۶۵٫۲	
	وابستگی اجتماعی	گسترده‌گی تعاملات	۹٫۱	۹٫۱	۴٫۵	۷٫۶	۳٫۰	۶٫۱	۳۹٫۴	
		حضور اقوام و خویشاوندان	۹٫۱	۶٫۱	۹٫۱	۴٫۵	۷٫۶	۷٫۶	۴۳٫۹	
		شکل‌گیری خاطرات	۱۰٫۶	۴٫۵	۷٫۶	۰٫۰	۰٫۰	۳٫۰	۲۵٫۸	
	ارزش‌های ادراکی-معنایی	وجود المان‌های شهری	۹٫۱	۶٫۱	۶٫۱	۱۰٫۶	۳٫۰	۶٫۱	۴۰٫۹	
قدمت شهر		۷٫۶	۱۰٫۶	۷٫۶	۶٫۱	۴٫۵	۰٫۰	۳۶٫۴		
ریشه‌داری		۱۰٫۶	۱۰٫۶	۱۲٫۱	۷٫۶	۹٫۱	۷٫۶	۵۷٫۶		
	خاطرات	۱۶٫۷	۱۵٫۲	۱۳٫۶	۱۲٫۱	۹٫۱	۱۰٫۶	۷۷٫۳		

خصوصی از عوامل دیگری است که بر حس دل‌بستگی تأثیر گذار است و با توجه به نظریه آلتمن خود یکی از عوامل اصلی در ایجاد آرامش ذهنی برای افراد است (Altman, 1975).

"ما توخونه آرامش نداریم، همسایه‌ها با هم پیچ‌پیچ کنن صداش تو خونه میاد، حتما صدای ما هم میره دیگه..." (امکان تنظیم خلوت) از دیگر مفاهیم این دسته "شکل‌گیری خاطرات" است. هر چه مدت سکونت در یک خانه بیشتر باشد به علت انباشت خاطرات در محیط حس دل‌بستگی نیز افزایش می‌یابد. این فارق از شرایط محیطی، کالبدی و عملکردی خانه و میزان رضایتمندی افراد قابل بررسی است. به عنوان مثال در برخی مصاحبه‌ها با وجود عدم رضایت فرد از خانه به عامل وجود خاطرات به عنوان علت ماندن در این خانه اشاره شده است.

۴٫۲. مقولات حس دل‌بستگی به محله

۴٫۲٫۱. مقوله کارایی محله

این مقوله در مجموع از نه مفهوم تشکیل شده که پنج مفهوم آن مربوط به دسترسی به انواع خدمات در سطح محله است که به علت تکرار زیاد در قالب مفاهیم مستقل بیان شده‌اند. این پنج مفهوم عبارتند از: "دسترسی به بوستان‌ها و فضای سبز"، "دسترسی به خرده‌فروشی‌های روزانه"، "دسترسی به خدمات درمانی"، "دسترسی به فضاهای بازی و ورزشی" و "دسترسی به خدمات مناسب آموزشی".

"این محله کمبودهای زیادی دارد نه پارک درست حسابی دارد، نه درمونگاه ترمیم‌داره، نه یه جایی داره بچه‌ها برن بازی کنن..." (مفاهیم دسترسی به انواع خدمات)

نتایج پژوهشی که در چین بر روی حس تعلق مکانی (به عنوان یکی از سطوح حس دل‌بستگی) مهاجران روستا به شهر شده، دسترسی به خدمات عمومی را به عنوان یکی از شرایط شکل‌گیری این حس در مهاجران بیان کرده است (Huang, et al., 2020). اصولاً شکل‌گیری حس مکان (به عنوان یکی از سطوح حس دل‌بستگی) منوط به فراهم آمدن سطح قابل قبولی از خدمات در مکان مورد نظر است (Alirhayim, 2023).

"رضایت از مسکن" خود یکی از عوامل شکل‌دهنده به حس دل‌بستگی به محله است. رضایت از مسکن به عنوان یکی از عوامل مؤثر و پیش‌بینی‌کننده حس دل‌بستگی مکانی در پژوهش‌های دیگری نیز مورد تأکید قرار گرفته است (به عنوان مثال: Adewale, Choi, et al., 2016; et al., 2020).

همه شمولی به معنای امکان استفاده همه طیف‌های سنی و جنسی و همه افراد با ویژگی‌های جسمی - حرکتی متفاوت از فضای محله است. این مفهوم به طرق مختلفی توسط مصاحبه‌شوندگان مورد توجه قرار گرفته است:

"اغلب جاهای محله مناسب خانوما نیست فضا خیلی مردونست... احساس خوبی ندارم وقتی تو اینجور فضاها حرکت می‌کنم..." (همه شمولی به مفهوم استفاده همزمان زنان و مردان از فضا)

"وجود فضاهای تعاملی" مفهوم دیگری است که در برخی مصاحبه‌ها به آن اشاره شده است. فضاهایی باز و با کیفیت که بتواند زمینه تعامل

با سطوح اقتصادی - اجتماعی متفاوت مورد توجه بوده و بیش از ۷۷ درصد مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره کرده‌اند.

پیوندهای همسایگی نیز در پژوهش‌های مختلفی مطرح و ارتباط آن با حس دل‌بستگی مکانی بررسی شده است. البته در بیشترین پژوهش‌ها روابط همسایگی بر حس دل‌بستگی در مقیاس محله مورد توجه بوده و این خود تأکیدی بر اشتراکات ملموس بین دل‌بستگی مکانی در مقیاس خانه و محله است (Lewicka, 2011; Khodai, et al., 2017).

۴٫۱٫۳. مقوله کارایی محیطی

این مقوله ناظر بر مفاهیمی است که کیفیت بستر فضایی را مورد توجه قرار می‌دهد. فضایی که خانه به عنوان یک جزء در آن قرار گرفته و می‌تواند مقیاسی معادل واحد همسایگی یا محله را داشته باشد. نخستین مفهوم "زیرساخت‌های مناسب مسکن" است.

مفهوم دوم در این مقوله مربوط به "دسترسی به خدمات" است. این مفهوم طیف وسیعی از خدمات از قبیل دسترسی به خدمات درمانی، آموزشی و غیره را در بر می‌گیرد. این مفهوم هنگامی که در ارتباط با دل‌بستگی خانه مطرح می‌شود، ماهیت کلی تری داشت و کمتر به صورت مشخص به یک نوع خدمات خاص اشاره می‌شد (برخلاف حس دل‌بستگی به محله که دسترسی به خدمات با جزئیات بیشتر بازگو می‌شد).

"آپارتمانی که ما داریم توش زندگی می‌کنیم خیلی دسترسی خوبی داره همه چی دورو برمون هست"

در تحقیق صادقی فرشته و دیگران موضوع دسترسی به خدمات در قالب شاخصی با عنوان تسهیلات و امکانات رفاهی مورد اشاره قرار گرفته است (Sadeghi, et al., 2012).

یکی دیگر از مفاهیم مورد اشاره در این مقوله "دید و منظر مناسب" و ویژگی‌های کالبدی محیط سکونتی است. باید توجه داشت منظور از دید و منظر صرفاً منظر طبیعی و فضای سبز نیست بلکه کلیه عناصری که به نوعی به موضوع منظر مناسب در یک محیط سکونتی مربوط می‌شود را در بر می‌گیرد.

"وقتی میایم بیرون دیدن این ساختمان‌های توهم توهم حس خفگی بهم می‌ده..." (دید و منظر مناسب)

در نهایت باید گفت مقوله کارایی محیطی تأثیر مشخص و قابل توجهی بر روی حس دل‌بستگی به خانه دارد و این حس صرفاً از ویژگی‌های درونی خانه تأثیر پذیر نیست بلکه عوامل بیرونی و محیطی نیز مؤثر است.

۴٫۱٫۴. مقوله تعلق معنایی

این مقوله اشاره به مفاهیمی دارد که بیشتر ماهیت ذهنی داشته و به شکل دهی معنا در ذهن افراد ساکن در یک خانه منجر می‌شود. معنای آرامش و وجود حریم شخصی در منزل از جمله معنای ادراک شده توسط فردی است که به محیط خانه خود حس دل‌بستگی دارد. این موضوع با یافته‌های پژوهش‌های حجّت و دیگران که به بررسی عوامل شکل‌دهنده به حس دل‌بستگی به خانه پرداخته‌اند نیز مطابقت دارد (Hojjat, et al., 2017). امکان تنظیم خلوت یا به نوعی وجود حریم

دلبستگی مکانی در محلات سنتی شهر همدان تأکید شده است (Sajjadzadeh, 2013). همچنین در پژوهش عادل و دیگران عواملی چون اعتماد، شبکه‌های اجتماعی و مشارکت به عنوان متغیرهای پیش‌بینی‌کننده حس دلبستگی مورد سنجش قرار گرفته‌اند (Adeli, et al., 2022).

۴٫۲٫۴. مقوله ارزش‌های ادراکی-شناختی

این مقوله به ارزش‌های محسوس و نامحسوس اشاره دارد که مجموعه آنها منجر به شکل‌گیری احساس افتخار و حس مثبت نسبت به محله می‌شود. این مقوله شامل مفاهیمی از قبیل "شهرت محله"، "قدمت و تاریخچه محله"، "احساس امنیت"، "وجود حس قلمرو" و "منظر شهری مناسب" است. همان‌طور که مشخص است این مفاهیم با وجود ریشه در عینیت محله ماهیتی ادراکی دارند و منجر به شکل‌گیری شناختی ذهنی از محدوده محله می‌شود.

شهرت خوب محله یکی از عوامل شکل‌گیری حس مثبت نسبت به محله است، زندگی افراد خوشنام و مشهور در محله، وجود عناصر نمادین، وجود تاریخچه شفاهی و مستند و همچنین برگزاری رویدادهای سالیانه و تاریخی در یک محله می‌تواند نقش مضاعفی در شکل‌گیری این شهرت و به همان نسبت ایجاد حس دلبستگی نسبت به محله شود (Hojjat, et al., 2017; Habibian & Hataminejad, 2020). حس قلمرو یا قلمروپایی در محله یکی عوامل مهم در شکل‌گیری حس هویت شخصی و اجتماعی است که با توجه به این نقش می‌تواند بر حس دلبستگی مکانی نیز مؤثر باشد (Moradgholi & Hosseini, 2020; Carmona, et al., 2003).

یکی از عوامل پایه‌ای در شکل‌گیری حس دلبستگی مکانی احساس امنیت در محیط است. این مورد در سلسله‌نیازهای مازلو نیز مورد اشاره قرار گرفته و در هرم مازلو نیاز به امنیت مقدمه شکل‌گیری حس تعلق اجتماعی است (Maslow, 1998).

"یکی از مشکلاتی که اینجا داریم وجود معتاداست، امنیت روان محله گرفتند" (احساس امنیت)

منظر شهری ادراک شهروندان از محیط است که از خلال نمادهای آن به دست می‌آید. این مفهوم وابستگی مشخصی با زمان و سابقه حضور در محیط دارد. به عنوان مثال منظر برای توریستی که هیچ تجربه زیسته‌ای از فضا ندارد صرفاً شامل کالبد فضاست. اما وجود نمادها، حوادث و خاطرات مفهوم منظر را برای شهروندان و ساکنان در محیط از ماهیتی عینی به سمت ماهیتی ذهنی سوق داده و عواطف آنها را نسبت به محیط تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین منظر شهری در یک محله با سابقه سکونت مشخص می‌تواند عاملی تأثیرگذار در شکل‌گیری مفهوم مکان و حس دلبستگی مکانی باشد. این امر در مصاحبه‌های صورت گرفته نیز مورد اشاره ساکنان بوده است.

"این درخت‌های قدیمی، همین مسجد همه اینها برای من عزیزه..."
(مفهوم منظر شهری محله)

۴٫۳. مقولات حس دلبستگی به شهر

۴٫۳٫۱. مقوله سرزندگی

و حضورپذیری ساکنان را در فضای عمومی محله فراهم نماید. در واقع این رابطه یک رابطه دوسویه است. وجود فضاهای باز با کیفیت منجر به افزایش حس دلبستگی به محله می‌شود و حس دلبستگی بالاتر منجر به حضورپذیری بیشتر در فضای محله می‌گردد (Bergefurt, et al., 2019).

۴٫۲٫۲. مقوله تعلق خاطر به محله

مقوله بعدی مؤثر در حس دلبستگی به محله "تعلق خاطر به محله" است که از دو مفهوم "خاطره‌انگیزی" و "مدت سکونت" تشکیل شده است. شکل‌گیری خاطرات جمعی در محله نقاط لنگرگاهی ذهنی برای ساکنان برای شکل‌گیری نوعی تعلق خاطر به محیط محله است. بنابراین خاطره‌انگیزی محله می‌تواند منجر به ارتقای حس دلبستگی مکانی گردد. این مفهوم در پژوهش علی اکبرزاده و دیگران در سال ۲۰۲۱ که پژوهشی کیفی در زمینه دلبستگی مکانی و پیری است نیز مورد توجه بوده است (Aliakbarzadeh, et al., 2022). مفهوم بعدی نیز مدت سکونت بود که پیوند ملموسی با شکل‌گیری خاطرات و همچنین تعلق خاطر به محله دارد.

"من توی همین محله به دنیا اومدم، بزرگ شدم، ازدواج کردم. گوشه به گوشه محله رو میشناسم، تمام خاطرات کودکیم تو همین محله جمارون بوده" (مفاهیم خاطره‌انگیزی و مدت سکونت)

۴٫۲٫۳. مقوله سرمایه اجتماعی

مقوله سرمایه اجتماعی به پیوندهای اجتماعی درون و برون گروهی موجود در جامعه و کیفیت آنها اشاره دارد. از نظر بورديو سرمایه اجتماعی یکی از ابزارهای جامعه برای رسیدن به سطوح دیگر سرمایه از جمله سرمایه اقتصادی است (Winter, 2000). بر خلاف بورديو که تعریفی ماهوی از سرمایه اجتماعی ارائه می‌دهد، کلمن تعریف کارکردی از سرمایه اجتماعی دارد. کلمن سرمایه اجتماعی را شامل ساختارهای اجتماعی واجد ارزشی می‌داند که افراد اجتماع با در اختیار داشتن آن بتوانند به اهداف و منافع خود دست پیدا کنند (Coleman, 1990). پاتنام نیز در تعریف خود از سرمایه اجتماعی بر نحوه تأثیر آن بر رژیم‌های سیاسی و نهاد‌های دموکراتیک مختلف تأکید دارد. او سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیم اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه افراد جامعه شده و در نهایت منافع متقابل آنها را تأمین می‌نماید (Putnam, 2000). بر اساس همین نظریه پوتنام مفاهیم استخراج شده در این پژوهش شامل "اعتماد"، "شبکه‌های اجتماعی رسمی"، "شبکه‌های اجتماعی غیر رسمی" و "همدلی و مشارکت برای رفع مسائل محله" ذیل سرمایه اجتماعی دسته‌بندی شده است. به عنوان نمونه در مصاحبه ذیل به مقوله اعتماد به عنوان یکی از شاخص‌های سرمایه اجتماعی اشاره شده است:

"تو محله قبلی که زندگی می‌کردیم، ما محله باغ فیض اسلامشهر بودیم، کسبه خیلی خوبی داشت اغلبشون به آدم نسیه می‌دادند ولی انگار هرچی شهر بزرگتر میشه اعتماد مردم کمتر میشه" (اعتماد)

در تحقیق سجاذزاده به تأثیر سرمایه اجتماعی بر شکل‌گیری حس

مقوله است. فعالیت‌های انتخابی زمانی صورت می‌پذیرند که تمایل به انجام آنها وجود داشته باشد و زمان و مکان نیز فراهم آورزمینه ای مساعد باشند (Gehl, 2011). از میان این فعالیت‌ها می‌توان به پیاده روی، نشستن در پارک برای استفاده از هوای تازه یا لذت بردن از نور آفتاب اشاره کرد. این فعالیت‌ها تنها در صورت مطلوب بودن شرایط فیزیکی و جوی محیط بیرون رخ می‌دهند.

"من اغلب برای پیاده روی میرم پارک نیاوران... و کلی دوست تو این پارک پیدا کردم" (مفهوم تنوع فعالیت‌های انتخابی)

همان‌طور که در مصاحبه فوق مشاهده می‌شود، امکان انجام فعالیت‌های انتخابی منجر به شکل‌گیری تعاملات مثبت در فضا و به همان نسبت شکل‌گیری شبکه‌های ارتباطی مکان محور برای افراد می‌شود و این می‌تواند بر احساس دل‌بستگی تأثیرگذار باشد.

از دیگر مفاهیم عینی مورد اشاره در مصاحبه‌های صورت گرفته بحث ترافیک و آب و هواست.

"تهران شلوغه، هم ترافیک سنگینه و هم آب و هواش بده، آدموزده می‌کنه." (مفهوم ترافیک روان و آب و هوای مناسب)

در نهایت می‌توان دسترسی و کارایی را به عنوان یکی از مقولات مهم در شکل‌گیری حس دل‌بستگی به شهر در نظر گرفت. این عامل در پژوهش‌های دیگری نیز مورد تأکید قرار گرفته است (Bonaiuto, et al., 1999; Fornara et al., 2010; Sugihara & Evans, 2000).

۴,۳,۴. مقوله ارزش‌های ادراکی-معنایی

این مقوله در برگیرنده مفاهیم ذهنی مؤثر بر حس دل‌بستگی به شهر است. در واقع این عوامل شکل‌دهنده معنای شهر در ذهن مخاطب است. معنایی که سازنده هویت مکانی از شهر و به تبع آن شکل‌گیری حس دل‌بستگی به شهر است. مفاهیم شکل‌دهنده به این مقوله عبارتند از: "قدمت شهر"، "ریشه داری"، "شکل‌گیری خاطرات" و "وجود المان‌ها و نمادهای شهری".

"شهر تهران شما میدونید دیگه بیش از ۲۰۰ ساله پایتخت ایرانیه. هر اتفاقی تو این مملکت افتاده توی این شهر ریشه داره. انقلاب ۵۷ هم واقعیت از تهران شروع شد تو تهرانم به نتیجه رسید..." (مفاهیم ریشه داری، قدمت شهر)

۵. نتیجه‌گیری

این پژوهش به منظور شناسایی عوامل مختلف شکل‌دهنده به حس دل‌بستگی مکانی در سه مقیاس خانه، محله و شهر و نحوه ارتباط بین این سه سطح انجام پذیرفت. نتایج این پژوهش نشان‌دهنده وجود تفاوت‌های محسوسی بین حس دل‌بستگی مکان در مقیاس خانه، محله و شهر بود. نخستین تفاوت در میزان ابراز حس دل‌بستگی به سه مقیاس مورد نظر بود. به طور کلی میزان حس دل‌بستگی مکانی به خانه و سپس شهر طیف بالاتری از حس دل‌بستگی را نسبت به محله نشان می‌داد. این امر از اهمیت نقش محله در شکل‌گیری حس دل‌بستگی مکانی کم نمی‌کند. زیرا با بررسی عمیق‌تر موضوع مشخص شد از بین افرادی که حس دل‌بستگی ایشان به محله در طیف بسیار پایین و پایین قرار داشت، عملاً دل‌بستگی به شهر و خانه نیز در آنها بسیار پایین

این مقوله در بردارنده مفاهیمی است که به نوعی بر فعالیت‌های انتخابی و اجتماعی در مقابل فعالیت‌های ضروری (Gehl, 2011) تأکید دارد. در واقع سرزندگی کیفیتی است که فراتر از رفع نیازهای روزمره امکان انتخاب و آزادی عمل را برای افراد فراهم می‌نماید. "وجود بوستان‌ها و فضاهای سبز" به عنوان یکی از مهمترین عرصه‌های شکل‌گیری این فعالیت‌های انتخابی و اجتماعی از این مفاهیم هستند. همچنین "وجود پاساژها و مراکز خرید" به عنوان یکی از فضاهای شهری دنیای مدرن در شهر تهران محسوب شده و در حال حاضر بخش عمده‌ای از فعالیت‌های پرسه زنی و انتخابی ساکنان در این نوع مجتمع‌ها اتفاق می‌افتد. این دو مفهوم در کنار "مراکز تفریحی و فراغتی" در سطح شهر مهمترین بسترهای شکل‌گیری سرزندگی محیطی در سطح شهر هستند.

یکی دیگر از مفاهیم مورد تأکید در مصاحبه‌ها وجود زیست‌شبانیه در شهر تهران به عنوان یکی از عوامل دل‌بستگی مکان بود. این عامل در واقع یکی از نقاط افتراق شهرهای بزرگی چون تهران با شهرهای متوسط و کوچک است.

"خیلی شب شده بی خوابی زده به سرمون و رفتیم تو شهر دور زدیم... همینکه نصف شب میریم بیرون و می‌بینی هنوز شهر بیداره هم حس امنیت بهت میده هم جذابه" (زندگی شبانه)

در نهایت مفهوم حضورپذیری در فضاهای شهری از دیگر عناصر شکل‌دهنده به مقوله سرزندگی است. حضور اقشار مختلف و امکان ارتباط بین آنها از عواملی است که جذابیت فضا را برای فعالیت‌های انتخابی و به خصوص اجتماعی افزایش می‌دهد.

"یکی از کارهایی که دوست دارم اینه برم بازار تهران شلوغی اونجا رو دوست دارم، سرو کله زدن با دست فروشا... میدونید انگار زندست" (سرزندگی و حضورپذیری در فضا)

۴,۳,۲. مقوله وابستگی اجتماعی

این مقوله از دو مفهوم گسترده‌تری تعاملات و "حضور اقوام و خویشاوندان" شکل گرفته است.

"تنها چیزی که منو گاهی ترغیب می‌کنه برگردم کاشان فک و فامیلمه..." (حضور اقوام و خویشاوندان)

وابستگی اجتماعی مقوله ایست که هم متأثر از حس دل‌بستگی است و هم بر آن مؤثر است (Cross, 2015) و در این پژوهش نیز به عنوان یکی از عوامل مؤثر در شکل‌گیری حس دل‌بستگی به شهر عنوان شده است.

۴,۳,۳. مقوله دسترسی و کارایی

این مقوله بر جنبه‌های عینی مؤثر بر شکل‌گیری حس دل‌بستگی به شهر اشاره دارد. مفاهیمی چون "دسترسی به امکانات آموزشی و آموز عالی"، "دسترسی به امکانات فرهنگی-هنری" و "دسترسی به خدمات درمانی" از جمله مفاهیمی هستند که خود در زیرمقوله ای به نام دسترسی می‌تواند قرار گیرد. این سه دسته خدمات بیان شده از پرتکرارترین خدمات در مقیاس شهر در بین مصاحبه‌شوندگان بوده است.

تنوع فعالیت‌های انتخابی از دیگر موارد عینی اشاره شده ذیل این

شکل دهنده به حس دل‌بستگی نیز سمت و سوی ذهنی و انتزاعی دارند (تصویر شماره ۲).

عوامل ذیل مؤلفه معنایی در سه مقیاس مختلف خانه (تعلق معنایی)، محله (ارزش‌های ادراکی-شناختی) و شهر (ارزش‌های ادراکی-معنایی) در پژوهش کلالی و مدیری به عنوان یکی از ابعاد اصلی شکل‌گیری حس مکان و سطوح مختلف آن از جمله حس دل‌بستگی معرفی شده است (Kalali & Modiri, 2012).

در پژوهش سلیمانی و نوحه‌گر مؤلفه وابستگی اجتماعی به عنوان یک پیش‌بینی‌کننده مستقیم برای حس دل‌بستگی مکانی معرفی شده است. این نتایج تأیید‌کننده مؤلفه‌های مختلف ذیل بعد اجتماعی است که در این تحقیق در سه مقیاس بیان شده است که عبارتند از: تعلق اجتماعی، سرمایه اجتماعی و وابستگی اجتماعی (Soleimani & Nohegar, 2019).

موضوع کارایی محیطی (مقیاس خانه)، کارایی محله (مقیاس محله) و دسترسی و کارایی (مقیاس شهر) از مهمترین جنبه‌های ملموس و عینی مؤثر بر حس دل‌بستگی مکانی است که در تحقیق فلاح‌ذیل عوامل کالبدی مؤثر بر حس دل‌بستگی مکانی بیان شده است (Falahat, 2004). به صورت کلی این مؤلفه در پژوهش‌های مختلفی به عنوان عوامل مؤثر در شکل‌گیری حس دل‌بستگی مکانی بیان شده است (Bonaiuto, et al., 1999; Harlan, et al., 2005; Fornara, et al., 2010; Sugihara and Evans, 2000).

مؤلفه ساختار مسکن به عنوان یک عامل سازنده حس دل‌بستگی در مقیاس خانه در هیچ پژوهشی به صورت مستقیم مورد توجه قرار نگرفته ولی برخی مفاهیم شکل دهنده به این مؤلفه از جمله نوع مسکن (ویلا، آپارتمانی و ...) در پژوهش‌های دیگر مورد اشاره بوده است (Lewicka, 2010).

مؤلفه سرزندگی که به عنوان یکی از عوامل شکل دهنده به حس دل‌بستگی در مقیاس محله در پژوهش‌های مختلفی و البته در قالب مفاهیم شکل دهنده به سرزندگی بیان شده است که دسترسی به امکانات تفریحی (Kyle, 2005) و احساس آرامش و شادمانی (Azevedo et al., 2013) از آن جمله هستند.

مؤلفه تعلق خاطر به محله علاوه بر این که یکی از سطوح حس مکان است، خود از عوامل شکل دهنده به حس دل‌بستگی نیز است. این امر در پژوهش کاتر و دیگران نیز مورد تأکید قرار گرفته است (Cutter et al., 2010).

بوده است. این امر نشان دهنده این است که برای شکل‌گیری حس دل‌بستگی مکانی نیاز به حداقلی از حس دل‌بستگی به محله است. در واقع شرط لازم برای شکل‌گیری حس دل‌بستگی به خانه و شهر وجود سطحی حداقلی از حس دل‌بستگی به محله است، زیرا اگر هیچ‌گونه دل‌بستگی به محله وجود نداشته باشد، عملاً حس دل‌بستگی به خانه و شهر نیز شکل نخواهد گرفت. این امر اهمیت نقش حس دل‌بستگی به محله در شکل‌گیری حس دل‌بستگی مکانی به طور عام است. با وجود مطالعاتی که به پیوندهای مکان پایین‌تر با محله اشاره می‌کنند، چندین مورد دیگر، تحت شرایط خاص، سطوح بالایی از پیوندهای مکانی با محله‌ها را نشان داده‌اند (Bernardo & Palma-Oliveira, 1963; Fried, 2005). به نظر می‌رسد محله می‌تواند منبع مهم هویت و دل‌بستگی باشد. بنابراین رابطه بین پیوندهای مکان و مقیاس مکان مستحق توجه بیشتر پژوهشی است و هویت مکانی و دل‌بستگی به مکان ممکن است به عنوان فرآیندهای پویایی درک شود که متأثر از تفاوت‌ها در مقیاس‌های اجتماعی و فیزیکی مکان باشد (Turner, et al., 1994). موضوع بعدی اشتراکات و تفاوت‌هایی بود که در بیان عوامل حس دل‌بستگی به مکان به خصوص در سطح محله در محلات با سطوح اجتماعی-اقتصادی متفاوت وجود داشت. در محلات کم‌برخوردار بلورسازی و ۱۳ آبان عملاً عوامل عینی مانند انواع دسترسی‌ها، تمیزی محله، امنیت و ... بیشتر مورد توجه بوده است. این عوامل به نوعی متناظر با نیازهای سطح اول و دوم سلسله مراتب نیازهای مازلو (نیازهای فیزیولوژی و نیاز به امنیت) هستند. در حالی که در محلات برخوردار مانند جماران و دربند عوامل ذهنی-اجتماعی از اهمیت بیشتری برخوردار بودند. عواملی چون امکان تفریح، تفرج، زیست‌شبان، تعامل، ریشه‌داری، قدمت، تاریخچه و غیره از آن جمله هستند. این موارد به نوعی با سطوح میانی و بالایی هرم مازلو (نیاز به احساس تعلق و دوستی، نیاز به عزت نفس و احترام و نیاز به خود شکوفایی) در ارتباط هستند. به طور کلی عوامل شکل دهنده به حس دل‌بستگی در مقیاس کوچکتر (خانه) چه به لحاظ ماهیت و چه به لحاظ نوع بیان توسط مصاحبه‌شوندگان عینی و قابل لمس و در مقابل در مقیاس بزرگتر (شهر) مفاهیم شکل دهنده به مقولات ذهنی و انتزاعی‌تر هستند. علت این امر ملموس بودن محیط خانه و مرز کاملاً مشخصی است که افراد برای آن قائلند. این ملموس بودن منجر به بیان عینی عوامل حس دل‌بستگی در مقیاس خانه می‌شود. این در حالیست که هر چه مقیاس بزرگتر می‌شود، درک عینی از محیط به ادراک ذهنی تبدیل و در نتیجه عوامل

تصویر شماره ۲: عوامل شکل دهنده به حس دل‌بستگی در سه مقیاس خانه، محله، شهر

References:

- Adeli, Zeinab, Roshanaei, Samira, and Yazdanpanah Shahabadi, Mohammad Reza. (2022). Investigating the Effect of the Role of Actors in Placemaking and Shaping Place Attachment (Case Study: Islamshahr). *Urban Economics and Planning*, 3(4), 148-163. SID. <https://sid.ir/paper/1035644/fa> [in Persian]
 - Adewale, B. A., Ibem, E. O., Amole, S. A., & Adeboye, A. B. (2020). Place attachment in Nigerian urban slums: Evidence from inner-city Ibadan. *Cities*, 107, 102902. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102902>
 - Aliakbarzadeh Arani, Z., Zanjari, N., Delbari, A., Foroughan, M., & Ghaedamini Harouni, G. (2022). Place attachment and aging: A scoping review. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 32(1), 91-108. <https://doi.org/10.1080/10911359.2020.1860852>
 - Alirhayim, R. (2023). Place attachment in the context of loss and displacement: The case of Syrian immigrants in Esenyurt, Istanbul. *Journal of Urban Affairs*, 1-23. <https://doi.org/10.1080/07352166.2023.2180378>
 - Altman, I. (1975). The environment and social behavior: privacy, personal space, territory, and crowding.
 - Altman, I., & Low, S. M. (Eds.). (2012). *Place attachment* (Vol. 12). Springer Science & Business Media.
 - Azevedo, A. J. A. D., Custódio, M. J. F., & Perna, F. P. A. (2013). "Are you happy here?": the relationship between quality of life and place attachment. *Journal of Place Management and Development*, 6(2), 102-119. <https://doi.org/10.1108/JPMD-06-2012-0017>
 - Bergefurt, L., Kemperman, A., van den Berg, P., Borgers, A., van der Waerden, P., Oosterhuis, G., & Hommel, M. (2019). Loneliness and life satisfaction explained by public-space use and mobility patterns. *International journal of environmental research and public health*, 16(21), 4282. <https://doi.org/10.3390/ijerph16214282>
 - Bernardo, F., & Palma-Oliveira, J. M. (2005). Place change and identity processes. *Medio Ambiente y Comportamiento humano*, 6, 71-87.
 - Bigon, L., Bitton, Y., & Langenthal, E. (2022). "Place Making" and "Place Attachment" as Key Concepts in Understanding and Confronting Contemporary Urban Evictions: The Case of Givat-Amal, Tel Aviv. *Journal of Asian and African Studies*, 57(8), 1577-1596. <https://doi.org/10.1177/00219096211062472>
- در نهایت مدل نظری پیشنهادی این پژوهش برای مطالعه حس دلبستگی به صورت تصویر شماره ۲ قابل بیان است. در این مدل مبنای شکل گیری حس دلبستگی به مکان رفع نیازها بر اساس سلسله مراتب نیازهای مازلو قابل بررسی است. هرچه به نیازهای سطوح بالاتری در یک مکان اعم از خانه، محله یا شهر پاسخ داده شود، حس دلبستگی عمیق تری به مکان شکل خواهد گرفت. به منظور توسعه نتایج این پژوهش پیشنهاد می شود مدل نظری فوق به عنوان چارچوب نظری در یک پژوهش کمی مورد ارزیابی قرار گیرد و ارتباط بین شاخص های مختلف و تفاوت های بین میزان دلبستگی در سه مقیاس خانه، محله و شهر به صورت کمی بررسی شود.
- اعلام عدم تعارض منافع:** نویسندگان اعلام می دارند که در انجام این پژوهش هیچ گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است.

- Bonaiuto, M., Aiello, A., Perugini, M., Bonnes, M., & Ercolani, A. P. (1999). Multidimensional perception of residential environment quality and neighbourhood attachment in the urban environment. *Journal of environmental psychology*, 19(4), 331-352. <https://doi.org/10.1006/jevp.1999.0138>
- Brown, Barbara. D. & PerkinS, Douglas. & Brown, Graham. (2003) Place Attachment in A Revitalizing Neighborhood: Individual and Block Levels of Analysis, *Journal of Environmental Psychology*, Vol.23, No.3, pp.259-271. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(02\)00117-2](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(02)00117-2)
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T., & Tiesdell, S. (2003). Urban spaces-public places: The dimensions of urban design.
- Carrasco, S., & O'Brien, D. (2022). Re-thinking Elemental's incremental housing: Residential Satisfaction and resident-driven adaptations in Villa Verde, Chile. *urbe. Revista Brasileira de Gestão Urbana*, 14. <https://doi.org/10.1590/2175-3369.014.e20210171>
- Casey, E. S. (1993). *Getting back into place: Toward a renewed understanding of the place-world*. Indiana University Press.
- Chen, Z., Ryan, C., & Zhang, Y. (2021). Transgenerational place attachment in a New Zealand seaside destination. *Tourism Management*, 82, 104196. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104196>
- Choi, B., Park, J. A., & Lee, H. J. (2016). The development of a measurement method for place attachment and its verification with a housing satisfaction measure: A survey of university students about their homes. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 15(2), 193-200. <https://doi.org/10.3130/jaabe.15.193>
- Coleman, J. S. (1990). Human capital and social capital. *Social theory: Roots and branches*, 94(1988), 297-305.
- Cresswell, T. (2014). *Place: an introduction*. John Wiley & Sons.
- Cross, J. E. (2015). Processes of place attachment: An interactional framework. *Symbolic interaction*, 38(4), 493-520. <https://doi.org/10.1002/symb.198>
- Cuba, L., & Hummon, D. M. (1993). A place to call home: Identification with dwelling, community, and region. *Sociological quarterly*, 34(1), 111-131. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1993.tb00133.x>
- Cutter, S. L., Burton, C. G., & Emrich, C. T. (2010). Disaster resilience indicators for benchmarking baseline conditions. *Journal of homeland security and emergency management*, 7(1). <https://doi.org/10.2202/1547-7355.1732>
- Dang, L., & Weiss, J. (2021). Evidence on the relationship between place attachment and behavioral intentions between 2010 and 2021: A systematic literature review. *Sustainability*, 13(23), 13138. <https://doi.org/10.3390/su132313138>
- Falahat, M.s.(2004), The Sense of Space and its Factors, *Journal of fine arts: Architecture and urban planning*, 26, 57-66 [in Persian]
- Fornara, F., Bonaiuto, M., & Bonnes, M. (2010). Cross-validation of abbreviated perceived residential environment quality (PREQ) and neighborhood attachment (NA) indicators. *Environment and Behavior*, 42(2), 171-196. <https://doi.org/10.1177/0013916508330998>
- Fried, M. (2017). Grieving for a lost home. In *People and buildings* (pp. 229-248). Routledge.
- Gehl, J. (2011). "Three Types of Outdoor Activities," "Life Between Buildings," and "Outdoor Activities and the Quality of Outdoor Space": from *Life Between Buildings: Using Public Space* (1987). In *The City Reader* (pp. 586-608). Routledge.
- Gieryn, T. F. (2000). A space for place in sociology. *Annual review of sociology*, 26(1), 463-496. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.26.1.463>
- Gustafson, P. (2001). Meanings of place: Everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of environmental psychology*, 21(1), 5-16. <https://doi.org/10.1006/jevp.2000.0185>
- Gustafson, P. (2014). Place attachment in an age of mobility. *Place attachment: Advances in theory, methods and applications*, 37-48.
- Habib, Farah. & Yaghmaeian, Shiva. (2019) Developing PPP Model of Place Attachment for Evaluating Residential Environment (Cases Study: Open Space of Iranzamin and Ekbatan Apartment Buildings), *International Journal of Architecture and Urban Development*, Vol.9, No.1, pp.17-24. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22287396.2019.9.1.2.0> [in Persian]
- Habibiyan, Bahar, Hataminejad, Hosein. (2020). Explaining the effectiveness of urban neighborhoods vitality among place attachment dimensions, Case study: Ahvaz city. *The Journal of Spatial Planning*, 37(24), 151-182. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.16059689.1399.24.1.1.9> [in Persian]

- Harlan, S. L., Larsen, L., Hackett, E. J., Wolf, S., Bolin, B., Hope, D., ... & Rex, T. R. (2005). Neighborhood attachment in urban environments. Annual Sociological Association, Philadelphia.
- Heidari, A. A., Moradian, S., & Teimoori, P. (2016). Evaluation of Place Attachment Rate in Home, Neighborhood and Urban (Case Study: Shiraz City, Iran). *International Journal of Architecture and Urban Development*, 6(4), 33-42.
- <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22287396.2016.6.4.5.8> [in Persian]
- Hidalgo, M. C., & Hernandez, B. (2001). Place attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of environmental psychology*, 21(3), 273-281. <https://doi.org/10.1006/jenvp.2001.0221>
- Hojjat, Mozaffar, Farhang, Saadati, & Sayedah Pourandekht. (2017). Investigating Home Effective Attributes in Developing Dwellers' Attachment. {Presenting a Causal Process Model}. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 22(2), 51-62. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2017.63994> [in Persian]
- Huang, X., Zhao, B., Liu, Y., & Xue, D. (2020). Belonging to a place: An analysis of the perceptions of rural-to-urban migrants in China. *Geographical Review*, 110(3), 406-424. <https://doi.org/10.1111/gere.12366>
- Ilovan, O. R., & Markuszewska, I. (2022). Introduction: Place Attachment—Theory and Practice. In *Preserving and Constructing Place Attachment in Europe* (pp. 1-29). Cham: Springer International Publishing.
- Kalali, Parisa, Modiri Atusa (2012). Explanation of the role of meaning component in the process of creating the sense of place, *Journal of fine arts: Architecture and urban planning*, 17(2), 43-52. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2012.30159> [in Persian]
- Khodai, Zahra, Rafiean, Mojtaba, Dadashpour, Hashem, Taqvai, Ali Akbar. (2018). Study of Effective Components on Place Attachment in Terms of Tehran City Teenagers. *HoviatShahr*, 11(4), 5-17. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359562.1394.11.4.1.9> [in Persian]
- Kleit, R. G., & Manzo, L. C. (2006). To move or not to move: Relationships to place and relocation choices in HOPE VI. *Housing Policy Debate*, 17(2), 271-308. <https://doi.org/10.1080/10511482.2006.9521571>
- Kyle, G., Graefe, A., & Manning, R. (2005). Testing the dimensionality of place attachment in recreational settings. *Environment and behavior*, 37(2), 153-177. <https://doi.org/10.1177/0013916504269654>
- Lalli, M. (1992). Urban-related identity: Theory, measurement, and empirical findings. *Journal of environmental psychology*, 12(4), 285-303. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80078-7](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80078-7)
- Lewicka, M. (2008). Place attachment, place identity, and place memory: Restoring the forgotten city past. *Journal of environmental psychology*, 28(3), 209-231. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2008.02.001>
- Lewicka, M. (2010). What makes neighborhood different from home and city? Effects of place scale on place attachment. *Journal of environmental psychology*, 30(1), 35-51.
- Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of environmental psychology*, 31(3), 207-230. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.05.004>
- Maslow, A. H. (1998). *Maslow on management*. John Wiley & Sons.
- Moradgholi, M., Hosseini, S. B. (2020). The relationship between the form quality of urban housing and the subjective dimensions of place identity (Case study: Zahedan independent housing). *Innovaciencia*, 8(1), 1-14. <https://doi.org/10.15649/2346075X.1001> [in Persian]
- Moser, G., Ratiu, E., & Fleury-Bahi, G. (2002). Appropriation and interpersonal relationships: From dwelling to city through the neighborhood. *Environment and behavior*, 34(1), 122-136. <https://doi.org/10.1177/0013916502034001009>
- PAZHUKHAN, Musa; ZAYYARI, Keramatolah; GHASEMZADEH, Behnam QURBANI, Hamid. (2015), URBAN IDENTITY AND IRANIAN NEW TOWNS, *Journal of Urban and Regional Analysis*, 7(1), 83-99. <https://doi.org/10.37043/JURA.2015.7.1.6> [in Persian]
- Pourjafar, Mohammad Reza, Izadi, Mohammad Saeed, & Khabeiri, Samaneh. (2016). Place Attachment; Conceptualization, Principals and Criteria. *hoviatshahr*, 9(24), 43-54. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359562.1394.9.24.5.9> [in Persian]
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., & Kaminoff, R. (2014). Place-identity. *The people, place and space reader*, 77-81. <https://doi.org/10.4324/9781315816852>
- Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: America's declining social capital: Originally published in *Journal of Democracy* 6 (1), 1995. *Culture and Politics: A Reader*, 223-234.

- Rahimi, Leila, Rafieian, Mojtaba, Bagheri, (2017). Evaluation the Impacts of Spatial Scale on the Residents' Attachment to Place in Central Neighborhoods (Tabriz City), *Journal of Architecture and Urban Planning*, Volume 9, Issue 18, 43-58. <https://doi.org/10.30480/aup.2017.511> [in Persian]
- Rajala, K., & Sorice, M. G. (2022). Sense of place on the range: Landowner place meanings, place attachment, and well-being in the Southern Great Plains. *Rangelands*, 44(5), 353-367.
- Raymond, C. M., Brown, G., & Weber, D. (2010). The measurement of place attachment: Personal, community, and environmental connections. *Journal of environmental psychology*, 30(4), 422-434. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.07.004>
- Relph, E. (1997). Sense of place. Ten geographic ideas that changed the world, 205-226.
- Sadeghi, Fereshteh, R., Daneshgar Moghaddam, G., & Dezhdar, O., (2012), Investigating the Relationship between Physical Planning in Residential Complexes and the Sense of Place Attachment Among Residents (Case Study: Imam Khomeini and Imam Reza Residential Complexes in Hamadan), *Urban Management*, No. 30, PP. 246-253. [in Persian]
- Sajjadzadeh, Hasan. (2013). Role of Place Attachment in Making Identity for Urban Squares (A Case Study: Avicenna Square, Hamedan). *Bagh-E Nazar*, 10(25), 69-78. https://www.bagh-sj.com/article_2933.html?lang=en [in Persian]
- Scannell, L., & Gifford, R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of environmental psychology*, 30(1), 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.09.006>
- Shamai, S., & Ilatov, Z. (2005). Measuring sense of place: Methodological aspects. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 96(5), 467-476. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2005.00479.x>
- Sobhaninia, S., Amirzadeh, M., Lauria, M., & Sharifi, A. (2023). The relationship between place identity and community resilience: Evidence from local communities in Isfahan, Iran. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 90, 103675. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2023.103675> [in Persian]
- Soleimani, Atousa; Nohegar, Ahmad (2019). The Intervened effect of place attachment on the relationship between community attachment and environmental behaviors (case study: Tajrish neighborhood), *Environmental sciences*, 17(3), 75-88. <https://doi.org/10.29252/envs.17.3.75> [in Persian]
- Stokols, D., Shumaker, S.A. (1981). *People in Places: A Transactional View of Settings*. In *Cognition, Social Behavior, and the Environment*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sugihara, S., & Evans, G. W. (2000). Place attachment and social support at continuing care retirement communities. *Environment and Behavior*, 32(3), 400-409. <https://doi.org/10.1177/00139160021972586>
- Taylor, R. B., Gottfredson, S. D., & Brower, S. (1985). Attachment to place: Discriminant validity, and impacts of disorder and diversity. *American Journal of Community Psychology*, 13(5), 525-542.
- Tuan, Y. F. (1977). *Space and place: The perspective of experience*. U of Minnesota Press.
- Turner, J. C., Oakes, P. J., Haslam, S. A., & McGarty, C. (1994). Self and collective: Cognition and social context. *Personality and social psychology bulletin*, 20(5), 454-463 <https://doi.org/10.1177/0146167294205002>.
- Waxman, L. (2006). The coffee shop: Social and physical factors influencing place attachment. *Journal of Interior Design*, 31(3), 35-53. <https://doi.org/10.1111/j.1939-1668.2006.tb00530.x>
- Winter, I. C. (2000). *Towards a theorised understanding of family life and social capital* (Vol. 21). Melbourne: Australian Institute of Family Studies.

نحوه ارجاع به مقاله:

یزدان پناه شاه آبادی، محمد رضا؛ عادل، زینب (۱۴۰۳)، بازشناسی مؤلفه‌های موثر بر حس دلبستگی مکان در سه مقیاس خانه، محله، شهر، مطالعات شهری، 13 (51)، 73-86. <https://doi.org/10.22034/urbs.2024.139973.4984>

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

